

Situl ce reprezintă așezarea eneolitică timpurie, aparținând culturii Tiszapolgár de la Vezendiu (com. Tiream, jud. Satu Mare) se află în locul denumit "Drumul Tireamului" și se găsește la intrarea în localitate, dinspre partea de nord-est a acesteia (fig. 1/b).

Geomorfologic, zona reprezintă o terasă de înălțime medie a văii Eriului, ce se estompează spre sud printr-o convexitate în descendență altimetrică, spre valea Bobușoarei, afluent de dreapta a menționatei văi, care, la intrarea în localitate, fragmentează terasa (fig. 1/a).

Existența unor condiții naturale excelente: protecție naturală împotriva vânturilor reci, care aici sunt predominante din nord-vest, o pantă lină cu orientare și expunere sudică, difluență accentuată a râului Eriu, ce a creat un landsaft tipic palustru în apropiere și existența unor bogate izvoare naturale la piciorul pantei terasei, au făcut posibilă și facilă viețuirea omenească în preistorie în această zonă¹. Din păcate nu dispunem și de alte date complementare (paleobotanice, paleozoologice ori climatice) care să coroboreze la reconstituirea integrală, sau cât mai veridică, a cadrului ecologic și a mediului fizico-geografic, specific habitatului uman în epoca eneolitică, dar credem că factorii enumerați sunt destul de relevanți.

Așezarea, situată de o parte și alta a șoselei Tiream-Vezendiu (fig. 1/b), în zona denumită "Drumul Tireamului", a fost descoperită cu câțiva ani în urmă, prin cercetări perieghetice de teren². Cu ocazia semnalării sitului, a apărut o inadvertență în menționarea denumirii punctului³, ca de altfel și în datarea așezării⁴, fapt ce a dus la preluarea eronată a informației în literatura arheologică - ca aparținând eneoliticului mijlociu, respectiv culturii Bodrogkeresztúr⁵.

După răspândirea materialului arheologic în teren, de altfel destul de sărac, fragmentar și de multe ori irelevant, așezarea are o formă ovală, o orientare NE-SV, dimensiunile de cca. 130 x 70 m și se întinde de ambele părți ale șoselei, cu preponderență în estul acesteia (fig. 1/a). Menționăm faptul că, în continuare, pe terasă, spre nord-est apar sporadic și urmele unor locuiri din epoca bronzului și romană⁶, de altfel toată terasa dreaptă a văii Eriului fiind intens locuită în preistorie și în epocile următoare⁷.

¹ C. Karácsonyi, *Satu Mare StCom.*, VII-VIII, 1986-1987, p. 379-446; idem, *Flora și vegetația județului Satu Mare*, 1995, p. 7-15; Z. Benedek, *Ermelek*, 1996, p. 9-14 și 38-47.

² I. Némethi, *ActaMP*, XII, 1988, p. 127. Colegul Ilie Sălceanu, prin cercetări de teren mai recente, a adunat din acest punct material arheologic, cu preponderență utilaj litic și presupunea existența unui sit Bodrogkeresztúr târziu sau post- Bodrogkeresztúr (Cernavoda III-Boleraz sau aspect Hunyadi-halom). Aceasta ne-a determinat la practicarea sondajului efectuat aici în perioada 8-17 noiembrie 1996.

³ "Colțarăt" (cf. I. Némethi, *op. cit.*, p. 127). Acest punct se găsește cu 400 m spre sud (vezi fig. 1/a) și reprezintă, probabil, un fost grind din fosta vale înmlăștinată a Eriului.

⁴ "Tisa IV-Gheja" (sic!), I. Némethi, *op. cit.*, p. 127. De fapt autorul se referă la cultura Bodrogkeresztúr, însă nu sesizează nuanțele de grup cultural transilvănean (N. Vlăsa, *SCIV*, 15, 1964, 3, p. 351-367; idem, *Neoliticul Transilvaniei*, 1976, p. 56-71, nota 5 menționând explicit acest lucru). Indiferent de denumirea uzitată: Gheja sau Gornești (P. Roman, *SCIVA*, 32, 1881, 1, p. 25, nota 20) ele includ numai descoperiri din Transilvania. Completăm și faptul că, oricare ar fi denumirea acestor descoperiri "din nord-vestul României" (I. Némethi, *op. cit.*, p. 121-145) ele nu se încadrează în "neoliticul târziu", cum menționează autorul (*ibidem*, p. 127), și nici "eneoliticul târziu"!

⁵ N. Iercoșan, *Symp. Thrac.*, 8, 1990, p. 32; S.A. Luca, *AICSU Sibiu*, I, 1994, p. 189.

⁶ N. Iercoșan, *Symp. Thrac.*, 8, 1990, p. 32; S.A. Luca, *AICSU Sibiu*, I, 1994, p. 189.

⁷ Descoperirile de la Carei, Tiream, Vezendiu, Irina, Dindești și Andrid (SM), Vășad, Galoșpetreu și Tarcea (BH) - cu o vastă literatură bibliografică, pentru a le menționa numai cele de pe terasa dreaptă a văii Eriului.

Sondajul din anul 1996⁸, a constatat din practicarea a două secțiuni, în zona cea mai înaltă a terasei, și implicit a sitului, din punctul "Drumul Tireamului", și care se află la 40 m est de șosea, perpendicular pe aceasta. Cele două secțiuni: S I, de 10 x 1 m, orientată E-V spre baza terasei, și S II, de aceleași dimensiuni, orientată N-S, au fost dispuse perpendicular una pe alta, la o distanță de 2 m.

Stratigrafia verticală, din ambele secțiuni a pus în evidență existența unui singur strat de cultură, de culoare neagră-cenușie în grosime și consistență variabilă de 25-35 cm, care se află imediat sub stratul vegetal (fig. 1/c, d), urmează un strat de sol roșcat, steril arheologic, apoi solul viu argilă galbenă cu congrețuni calcaroase.

În S I s-au profilat două gropi de mici dimensiuni, de fapt niște albieri pronunțate diforme, care au apărut numai în profilul și jumătatea sudică a secțiunii (nenumerate) și care conțin chirpici, în calupuri mari și mărunț, precum și fragmente ceramice în cantitate și concentrație mai mare decât în stratul de cultură, ce de altfel este destul de sărac din punct de vedere arheologic (fig. 1/c și fig. 2-5).

În S II s-au remarcat urmele unei locuințe ce se adâncește puțin, de mari dimensiuni (peste 6 m lungime), clar delimitată față de stratul de cultură, în ambele profile ale secțiunii, și care nu a fost dezvelită (fig. 1/d). În umplutura acestei locuințe surprinse parțial, au fost descoperite cele mai semnificative și mai numeroase materiale arheologice (fig. 5-10).

Cu ocazia sondajului a fost descoperit un bogat material arheologic constând din: ceramică, găsită în marea majoritate fragmentară, dar într-o cantitate apreciabilă, puține microlite din obsidiană și silex și oase de animale, provenind în special de la bovidee, în general păstrate fragmentar, precum și bucăți de chirpici în calupuri mari și mărunț.

Ceramica reprezintă cea mai bogată și semnificativă categorie, dintre materialele arheologice descoperite. Are, în general, culori închise: negru, brun, cenușiu și mai rar culoare roșiatică și gălbuie. Predomină specia fină și intermediară (cca. 60 %) - în funcție de frecvența tipurilor ceramice. Arderea este bună, amestecul pastei, cu puține excepții, este omogen, degresantul folosit fiind, în exclusivitate, nisipul fin, uneori cu paiete de mică. Netezirea este bună și îngrijit executată iar ceramica fină este în majoritate și angobată și lustruită. Această specie prezentând un aspect metalic-lucitor. Mai multe fragmente de vase prezintă urme evidente de ardere suplimentară.

Deși materialul ceramic descoperit este destul de fragmentar, se pot reconstitui cu ușurință majoritatea tipurilor de vase specifice culturii Tiszapolgár. Fără a analiza detaliat fiecare tip cu variantele și subvariantele sale⁹ și cu analogii mai apropiate sau din restul arealului culturii, menționăm **principalele forme de vase**, descoperite în așezarea de la Vezendiu:

⁸ Vezi nota 2 supra.

⁹ Tipologia culturii Tiszapolgár, realizată pe baza descoperirilor din necropola de la Basatanya (I. Bognár-Kutzián, *The Copper Age cemetery of Tiszapolgár - Basatanya*, Budapest, 1963, pl. CXXIII-CXXXXI) completată în 1972, prin publicarea monografică a culturii (idem, *The Early Copper Age. Tiszapolgár Culture in the Carpathian basin*, Budapest, 1972, p. 120, fig. 22; p. 125, fig. 23; p. 127, fig. 24 și p. 130, fig. 25). Această tipologie este operantă și astăzi, fiind folosită de majoritatea cercetătorilor care s-au ocupat de amintita cultură: Gh. Lazarovici, *ActaMN*, XX, 1983, p. 3-31; S. Dumitrașcu, *Banatica*, 3, 1975, p. 25-31; D. Ignat, *Crisia*, III, 1973, p. 19; *ibidem*, V, 1975, p. 11-14; *ibidem*, VI, 1976, p. 13-14; idem, *ActaMN*, XIV, 1977, p. 16-20; idem, *Crisia*, XII, 1982, p. 19-28; *ibidem*, XVIII, 1988, p. 325-337; C. Kacsó, *Satu Mare St.Com.*, I, 1969, p. 52-54; E. Lakó, *ActaMP*, IV, 1980, p. 31-34; *ibidem*, V, 1981, p. 37-119; E. Pădureanu, *Banatica*, 2, 1973, p. 399-401; idem, *Ziridava*, X, 1978, p. 33-38; idem, *Crisia*, XV, 1985, p. 27-51; A. S. Luca, *Crisia*, XV, 1985, p. 279-290; idem, *Banatica*, 8, 1985, p. 457-463; idem, *Tibiscum*, VIII, 1993, p. 27-33; Z. Kalmar, *ActaMN*, XVII-XIX, 1980-1982, p. 393-416, 305-320, 247-252; idem, *ActaMP*, VIII, 1984, p. 105-109; M. Gumă, R. Petrovsky, *Tibiscus*, 5, 1979, p. 97-114; A. Oprinescu, *Banatica*, 6, 1981, p. 43-50; N. Vlăsa, *Neoliticul Transilvaniei*, 1976, p. 142-160.

- pahar (tipul A): fig. 8/4
- vase de tip "ghiveci de flori" (C): fig. 2/3 și 4/1-4
- oale cu și fără picior (D și H): fig. 2/1; 6/5.11; 7/2 și 8/1
- borcane (R): fig. 5/6 și 10/1
- vase de bucătărie (G): fig. 8/6
- boluri cu picior (H): fig. 5/4, 7
- pocale (I): fig. 3/5 și 5/8
- castroane (K): fig. 3/1
- cupe (L): fig. 3/5 și 9/8
- vase globulare (N): fig. 6/9 și 9/3,6 și 10/8
- vase miniaturale (R): fig. 9/5 și 10/2
- suporturi de vas cu picior (H_{3a}): fig. 10/4, 7
- picioare înalte de vase, provenind de la diferite tipuri, cu perforații rotunde și ovale: fig. 2/5,10; 3/6; 4/5; 6/4; 7/7 și 9/7

Ornamentația ceramicii Tiszapolgár este considerată sărăcăcioasă și rigidă¹⁰ datorită numărului mic de elemente ornamentale, în speță: proeminențele-cioc, perforațiile și impresiunile.

Impresiunile sunt destul de bine reprezentate pe ceramica descoperită la Vezendiu. Au forme rotunde și ovale și dimensiuni ce se găsesc în concordanță cu mărimea recipientelor. Au fost executate cu un obiect din os sau lemn și mai rar "cu trestia" (fig. 2/9). Sunt aranjate în linii simple (fig. 8/6) sau duble (fig. 2/1; 5/5; 6/7 și 10/8), dispuse de obicei oblic pe corpul vaselor. Un alt mod de dispunere a impresiunilor pe ceramica Tiszapolgár de la Vezendiu este în grupuri: de câte două (fig. 2/6,9; 8/1; 9/2,7), de câte trei, dispuse în triunghi (fig. 2/5; 4/14; 5/8; 9/1,6,8 și 10/6) sau mai multe, dispuse în romburi (fig. 5/7 și 10/1,4, 7). Un alt model de impresiune sunt **alveolele**, cu diametrul mai mare de un centimetru, realizate prin rotirea completă cu degetul mare, în pasta încă moale, ce produce și curbarea în interior al vasului. Acest tip de ornamentație se găsește numai pe vase de culori închise, confecționate din pastă fină, totdeauna cu angobă lustruită. Alveolele mari, ca tip de ornament, nu se regăsește niciunde în arelulul culturii Tiszapolgár, fiind specific numai descoperirilor din jurul Careiului¹¹, și numai în faza B a menționatei culturi (fig. 4/6), fiind în același timp și un element facil de datare.

Perforațiile, apar fără excepție, în picioarele vaselor, au formă rotundă sau ovală, diametrul lor fiind proporțional cu dimensiunile recipientelor (fig. 2/5,10; 3/6; 4/5; 5/1; 7/7 și 8/7).

Incrustația cu pastă albă, procedeu ornamental foarte rar întâlnit în zona noastră, apare pe un singur fragment de vas bombat, descoperit în S. II (L₁), și constă în umplerea impresiunilor de pe suprafața vasului cu o substanță albă (fig. 10/8). Incrustația este specifică numai grupului Tiszaug¹², ce se află în extremitatea sud-vestică a arealului culturii Tiszapolgár, și numai în faza finală a acesteia¹³, constituind și ea un element sigur de datare.

Ornamentele plastice:

- proeminențele-cioc, perforate total sau semiperforate, reprezintă ornamentul cel mai caracteristic al culturii. Au forme ascuțite sau mai aplatizate și mărimi foarte diverse, în

¹⁰ I. Bognár-Kutzián, *The Early...*, p. 133

¹¹ La Carei-"Cozard" pe trei vase și Dindești-"Cetate", pe unul. Material arheologic în edit. Muzeul Carei.

¹² I. Bognár-Kutzián, *op. cit.*, p. 176-178.

¹³ *Ibidem*.

funcție de dimensiunile vasului pe care sunt aplicate. Cele cu perforație orizontală au și un rol practic, folosind ca suport pentru suspendare¹⁴, iar cele neperforate ca de altfel și butonii simplii au rol de suport sau sunt aplicați din considerente statice și de balans, pentru stabilitatea vaselor¹⁵ (fig. 2/4,6-8; 3/2,5,8; 4/8-9,12; 5/4,6-10; 6/1,3,6,11; 7/1-2,5; 8/1-2,4,6; 9/1,3-4,11-13 și 10/1,3-5).

Butonii simplii (fig. 4/13; 7/6; 8/5 și 10/8), cei plați sau în formă de pastilă (fig. 5/2 și 6/5) și gurguiile sau umflăturile rotunde (fig. 2/9 și 6/9) completează acest tip de ornamente, ca de altfel și butonii alungiți, dispuși vertical pe, și sub, buza vaselor (fig. 3/3-4; 8/8).

Un ornament plastic destul de rar întâlnit pe ceramica culturii Tiszapolgár, îl reprezintă torțile în bandă, găsit pe un singur fragment la Vezendiu (fig. 6/2).

Dacă la aceste tipuri de ornamente menționăm și barbotina stropită¹⁶, care se desprinde foarte ușor împreună cu angoba, găsită pe un fragment de castron de dimensiuni mari (fig. 3/1) și care a fost descoperit în stratul de cultură din S.I, avem întreg registrul ornamental al ceramicii descoperite în situl Tiszapolgár de la Vezendiu.

Dintre obiectele din lut ars mai menționăm un fragment de fusaiolă confecționată dintr-un fragment ceramic ce era ornamentat cu trei impresiuni rotunde. Are o formă plan-convexă cu marginile bine șlefuite (fig. 5/3) și a fost găsită în stratul de cultură din S. I.

Dintre obiectele din piatră amintim un perculator din andezit, destul de superficial șlefuit (fig. 4/10) și o lamă fragmentară din obsidiană (fig. 4/7) și una silex (neilustrată), lucru destul de frapant, întrucât aceste tipuri de artefacte abundă în siturile Tiszapolgár¹⁷.

Nu a fost găsit nici un obiect din aramă.

Trebuie să menționăm și un fragment de vas aparținând culturii Baden, găsit în stratul vegetal, deranjat de lucrările agricole, fără context sau alte asocieri de materiale arheologice. Același lucru apare la Carei-"Cozard"¹⁸, iar în mai multe așezări Tiszapolgár din vestul și nord-vestul României¹⁹, tot fără context sigur, fragmente ceramice aparținând culturii Coțofeni.

Pe baza observațiilor arheologice din timpul săpăturii, a stratigrafiei orizontale și verticale a așezării și a analizei artefactelor descoperite, în special a ceramicii, situl de la Vezendiu-"Drumul Tireamului" se datează în eneoliticul timpuriu, și aparține culturii Tiszapolgár, faza evoluată, B.

Explicația figurilor :

Fig. 1/a-b-Vezentiu "Drumul Tireamului; 1/c=S.I; 1d=S.II.

Fig. 2/1-5-Ceramica din S.I; fig. 2/5-10, Ceramica din S.II

Fig. 3/1 Castron (S.I.); 2-8. Ceramica din S.II

Fig. 4/7 Fragment din obsidiană; 10-perculator din andezit; 1-6; 8-14; Fragmente ceramice.

Fig. 5/3 Fusaiolă fragmentară (S.I.); 1-2; 4-10 Fragmente ceramice.

Fig. 6/1-11 Fragmente de vase Tiszapolgár, faza evoluată-B.

Fig. 7/1-8 Fragmente ceramice

¹⁴ P. Patay, *Jahr. mitt. Vorges.*, 60, 1976, p. 365-372

¹⁵ I. Bognár-Kutzián, *The Copper...*, p. 305.

¹⁶ Este întâlnită destul de rar și numai în arealul estic al culturii Tiszapolgár: Dăbâca (cf. N. Vlassa, *op. cit.*, p. 154) și Gilău (cf. Z. Kalmar, *ActaMN*, XVIII, 1981, p. 307).

¹⁷ I. Bognár-Kutzián, *op. cit.*, p. 318-327.

¹⁸ Săpătură 1991, N. Iercoșan, Material inedit, Muzeul Carei.

¹⁹ În șapte situri: Apa (SM), Dud (AR), Pericei, Răstolțu Deșert (SJ), Sebiș, Sinteia Mică (AR) și Unimăt (SM). La acestea se adaugă Homorodul de Sus-"Lunca", unde numărul fragmentelor Coțofeni este mult mai mare. Material inedit, Muzeul județean Satu Mare.

Fig. 8/1-8 Fragmente ceramice

Fig. 9/1-13 Fragmente ceramice

Fig. 10/1-8 Fragmente ceramice, cultura Tiszapolgár, faza evoluată-B.

L'ETABLISSEMENT ENÉOLITHIQUE ANCIEN DU VEZENDIU (DÉP. SATU MARE)

(Résumé)

L'auteur présente les résultats préliminaires du sondage archéologique effectué en 1996 dans la point "Drumul Tireamului" du Vezendiu (département Satu Mare).

Les deux sections S.I. et S.II chacun avant 10 x 1 mètre situées perpendiculairement au centre du site ont mises en valeur l'existence d'une seule couche de culture avec un seul niveau chronologique.

On n'a pas été découvert des ensembles archéologiques fermés, à l'exception d'une habitation (L.) trouve en S.II et qui n'a pas été découverte complètement.

Sur la base du matériel archéologique découvert, spécialement de la céramique et des observations stratigraphiques, le site peut-être daté l'énéolithique ancien, la culture Tiszapolgár, la phase évoluée, B.

Illustrations:

Fig. 1/a-b-Vezentiu "Drumul Tireamului; 1/c=S.I.; 1/d=S.II.

Fig. 2/1-5 Les ceramiques- S.I.; 2/5-10, les ceramiques (S.II.)

Fig. 3/1, soupiere (S.I.); 2-8 les ceramiques (S.II.)

Fig. 4/7 fragment d'obsidian; 10 percuteur d'andesit 1-6; 8-14; fragmentes des ceramiques

Fig. 5/3 fragment de fusseau S.I.; 1-2; 4-10; fragmentes des ceramiques

Fig. 6/1-11 Fragmentes des ceramiques

Fig. 7/1-8 Fragmentes des ceramiques

Fig. 8/1-8 Fragmentes des ceramiques

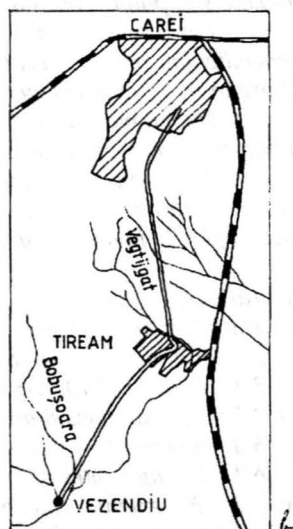
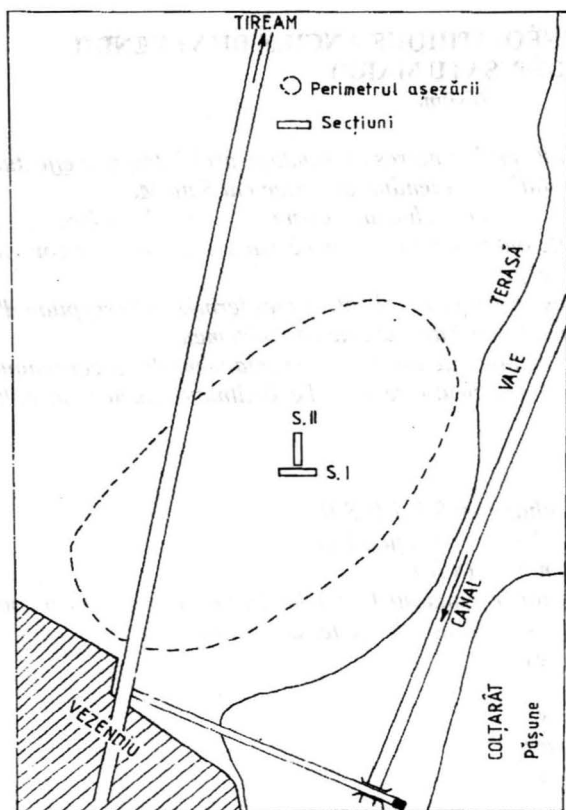
Fig. 9/1-13 Fragmentes des ceramiques

Fig. 10/1-8 Fragmentes des ceramiques

VEZENDIU „DRUMUL TIREAMULUI” 1996

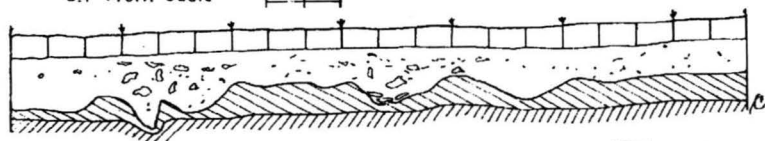
PLAN DE SITUAȚIE

0 10 20 30 m

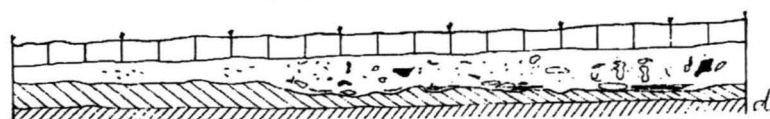
S.I Profil sudic

0 50 1m

S.II Profil vestic

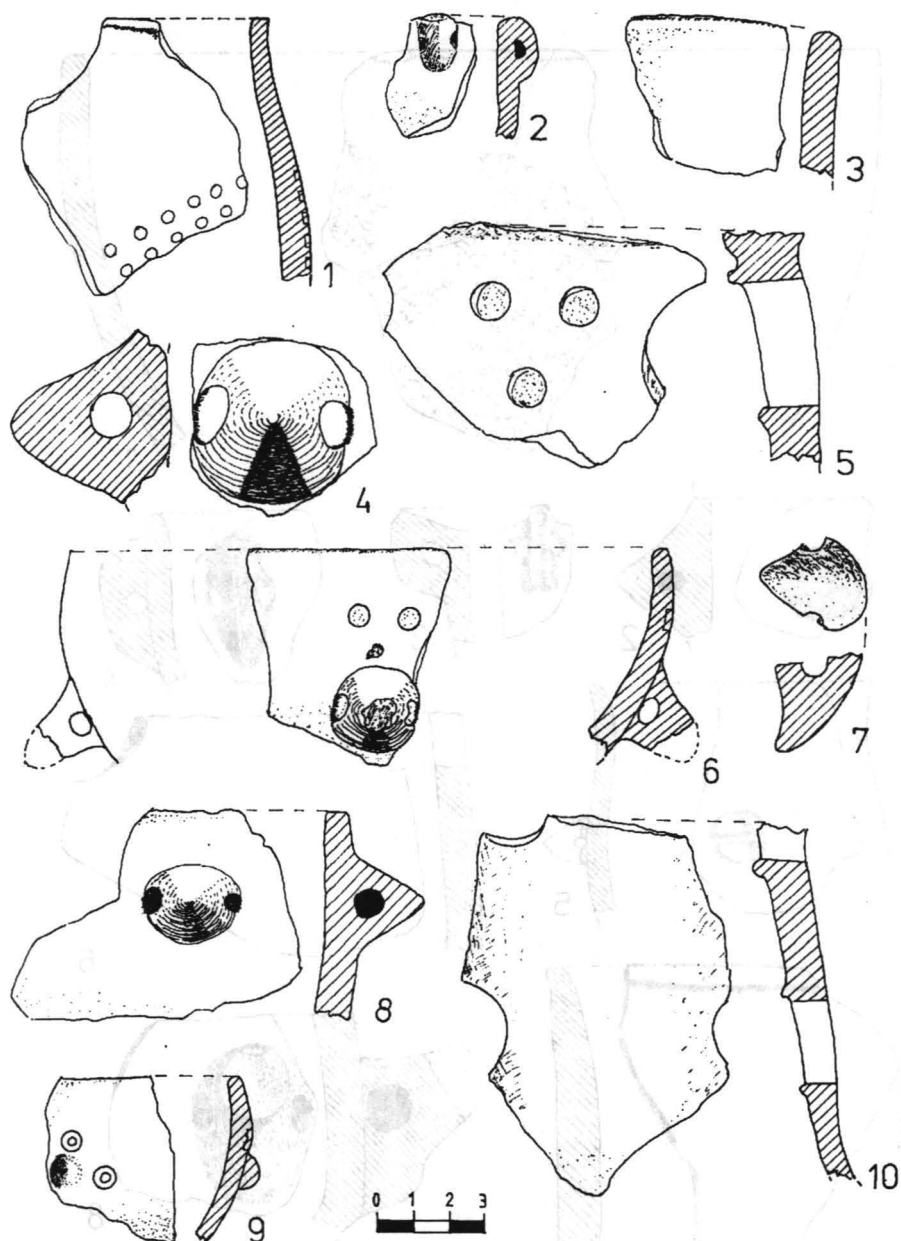
0 50 1m

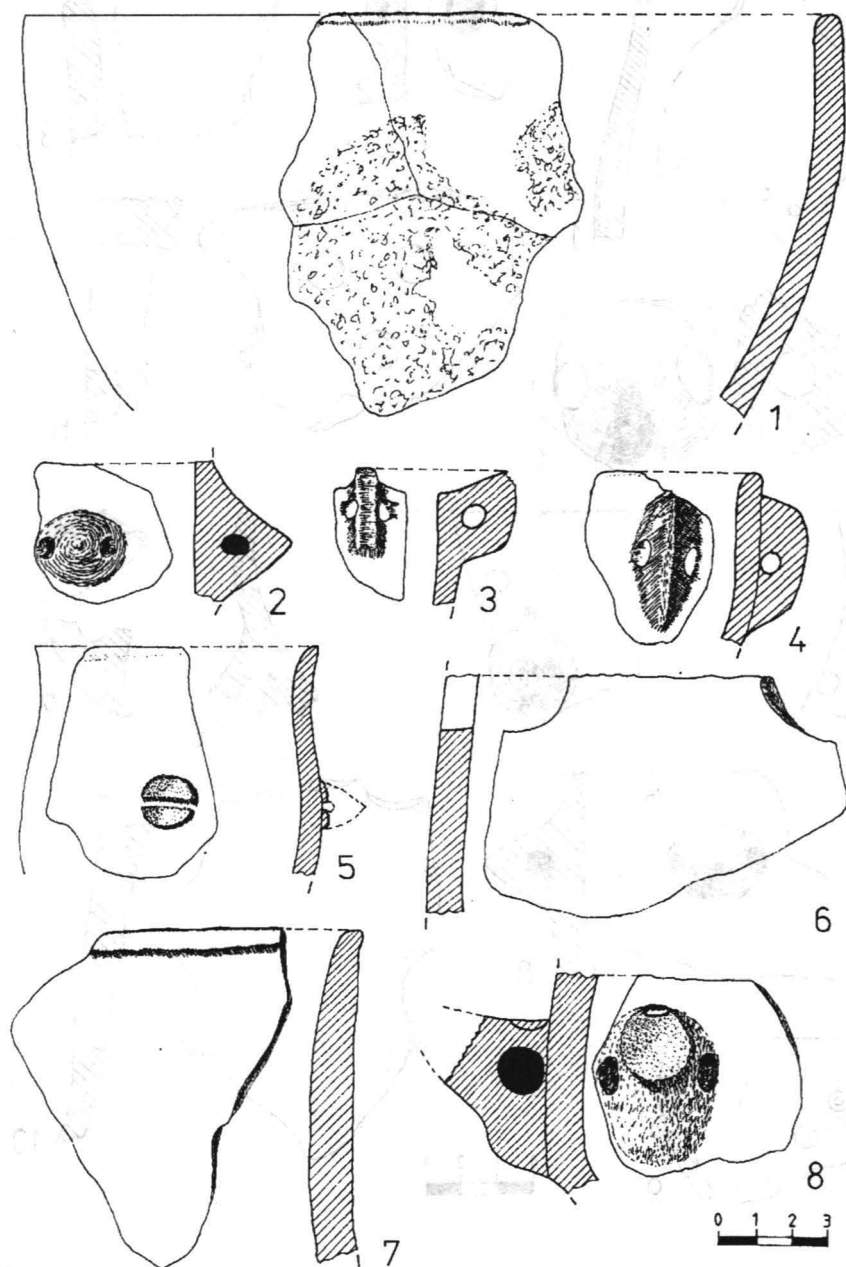
— strat vegetal
 — strat de cultură

— sol roșcat
 — sol viu

Figura 1

Figura 2

Figura 3

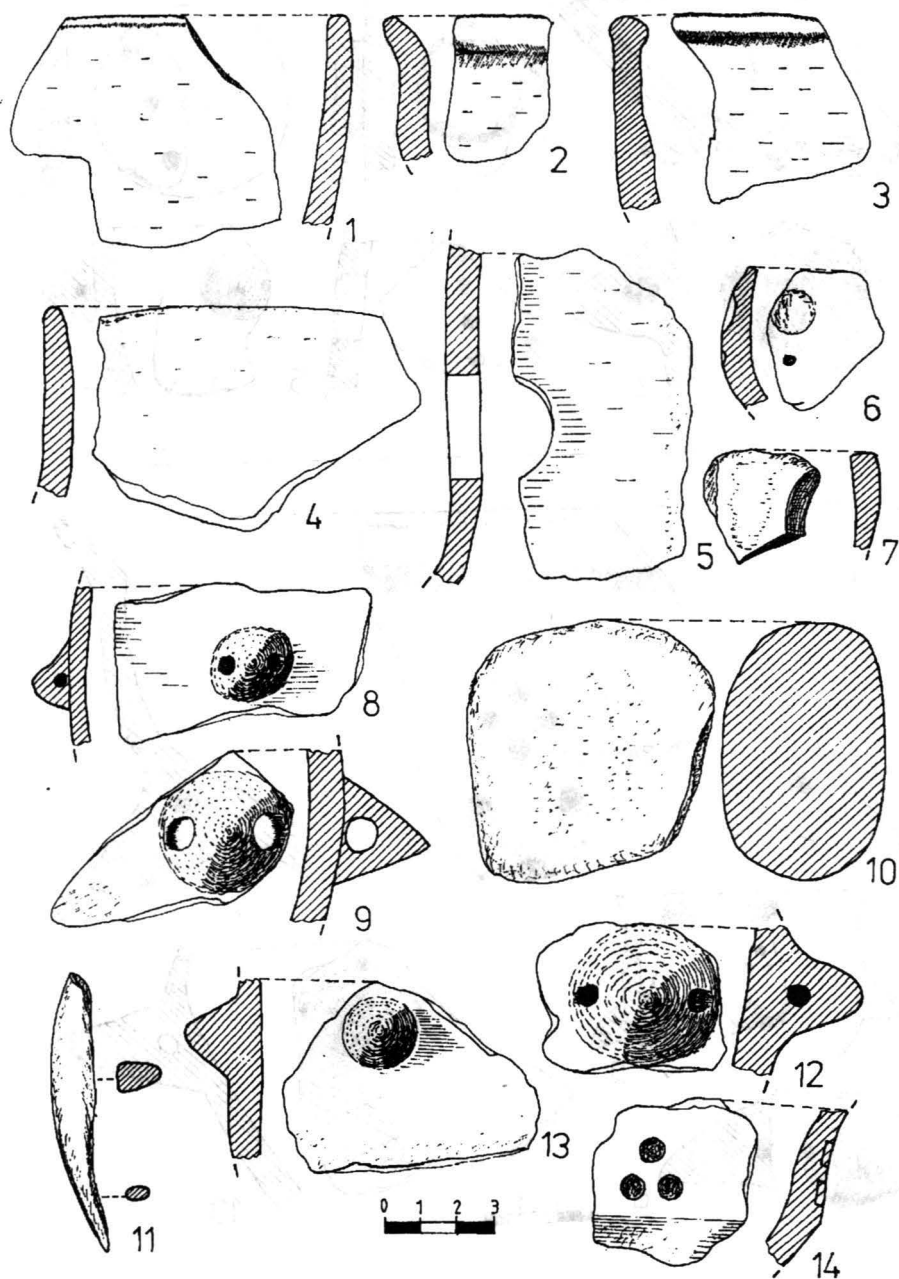

Figura 4

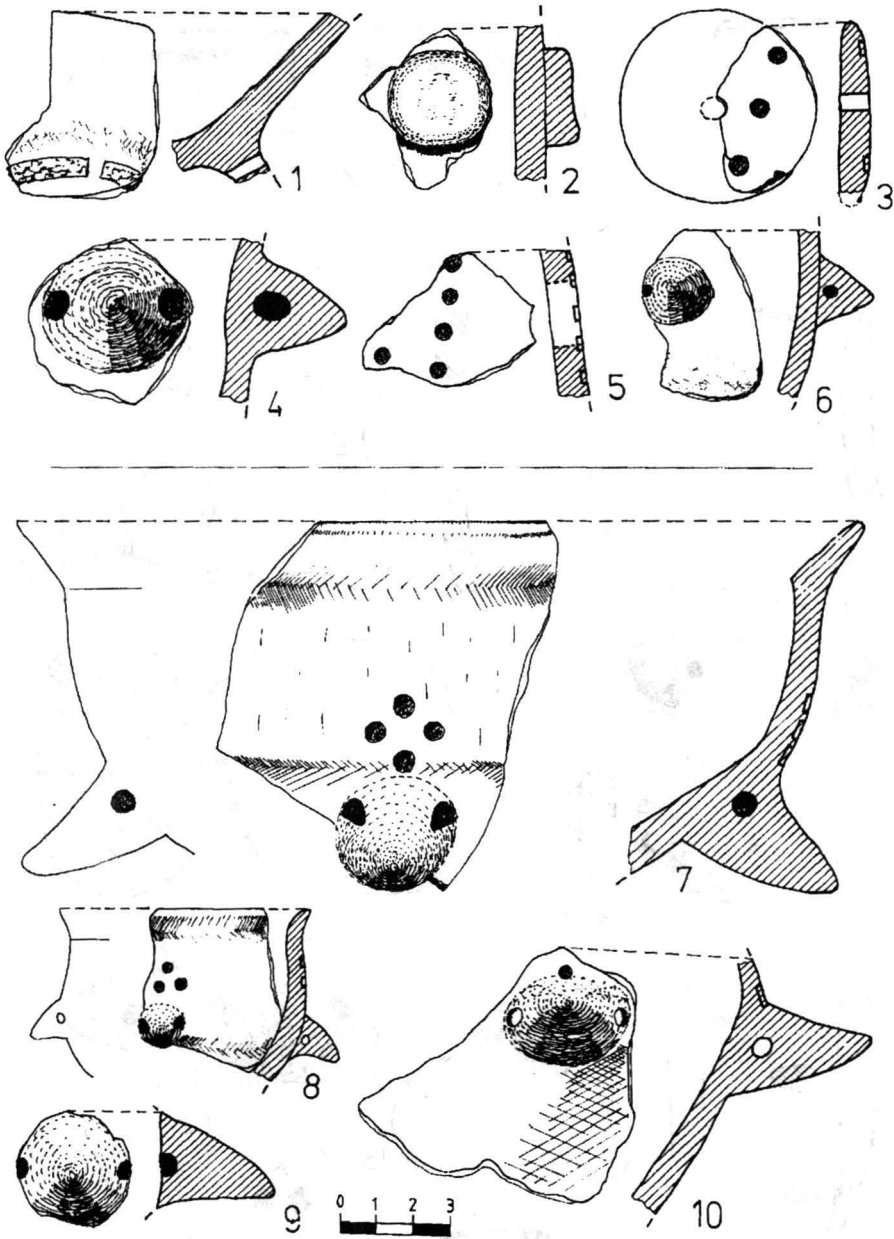
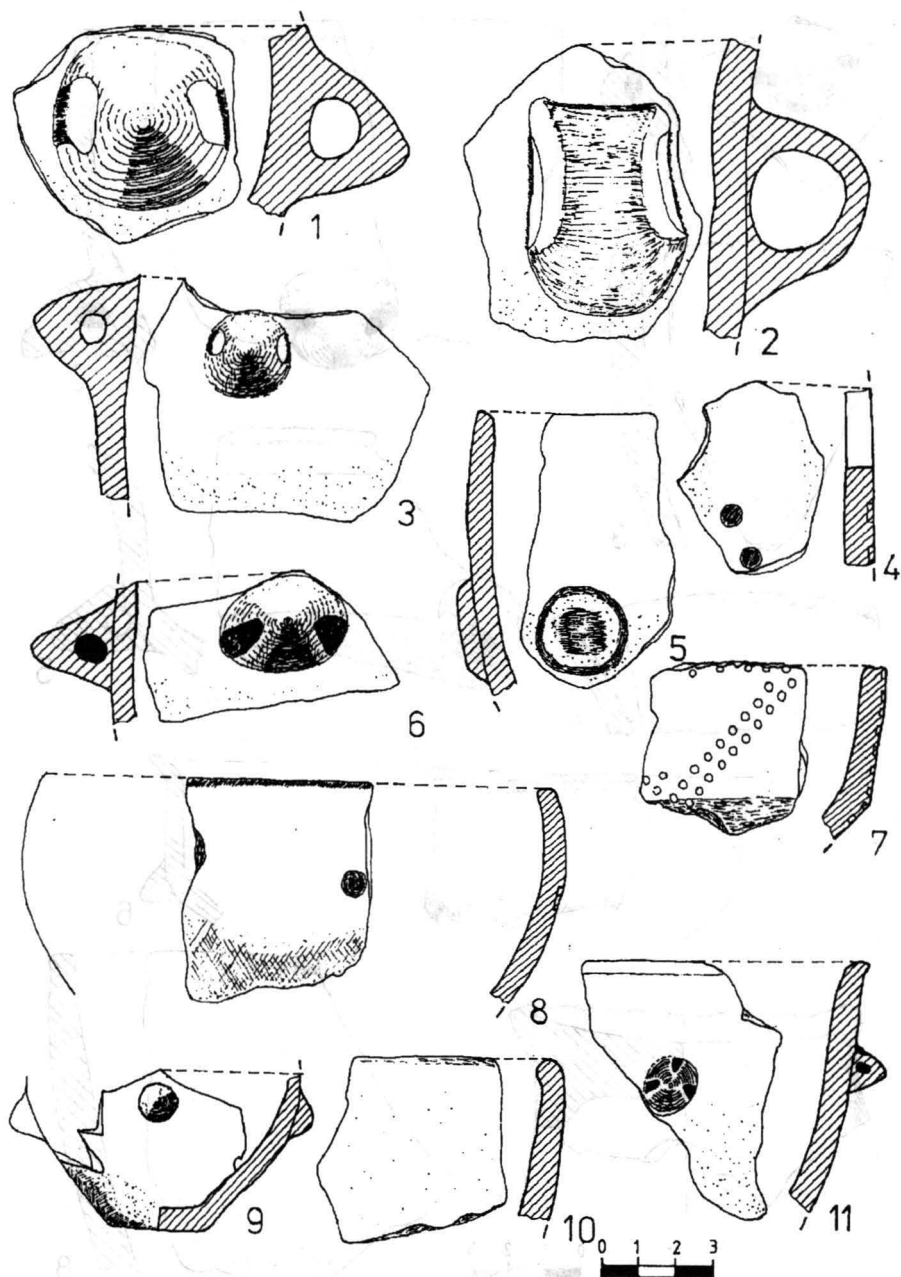
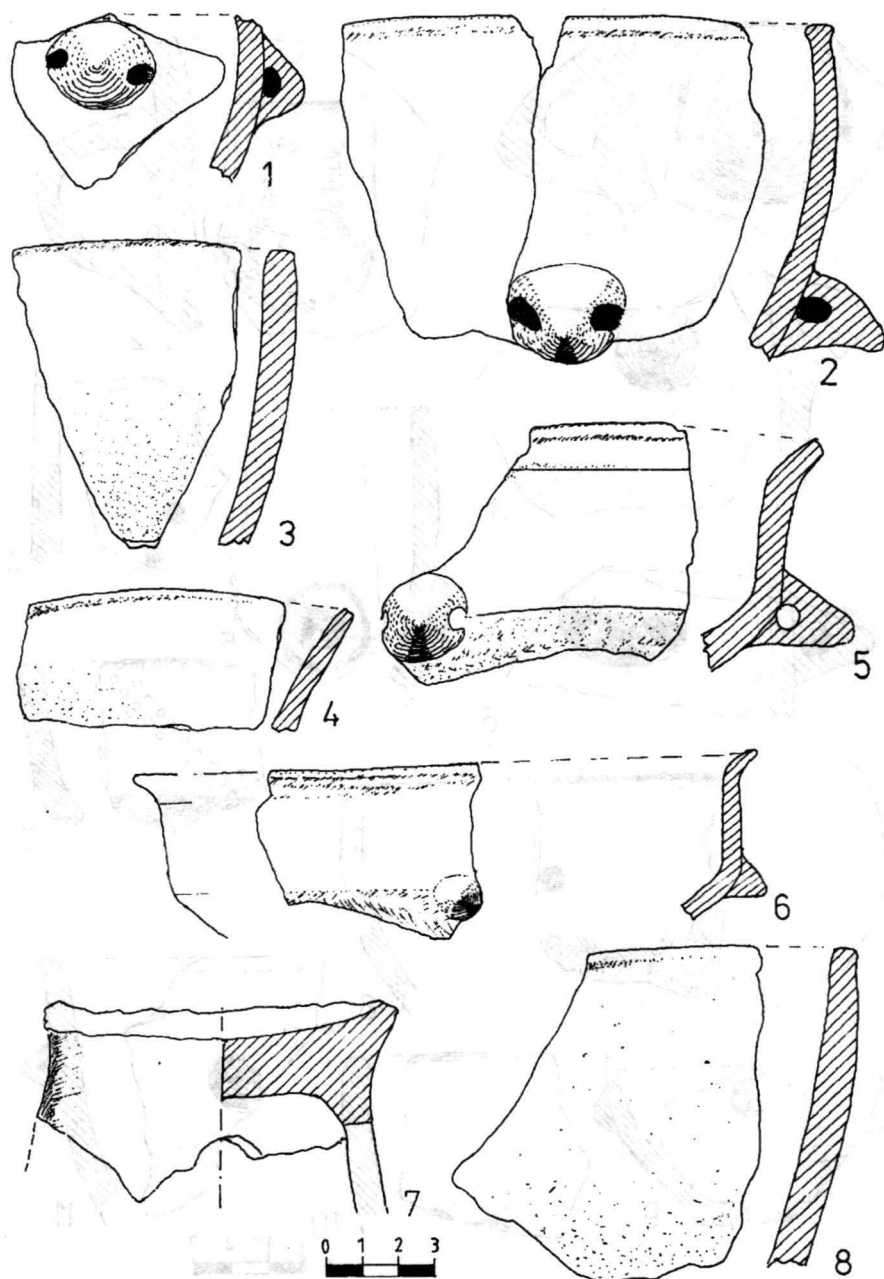

Figura 5

Figura 6

Figura 7

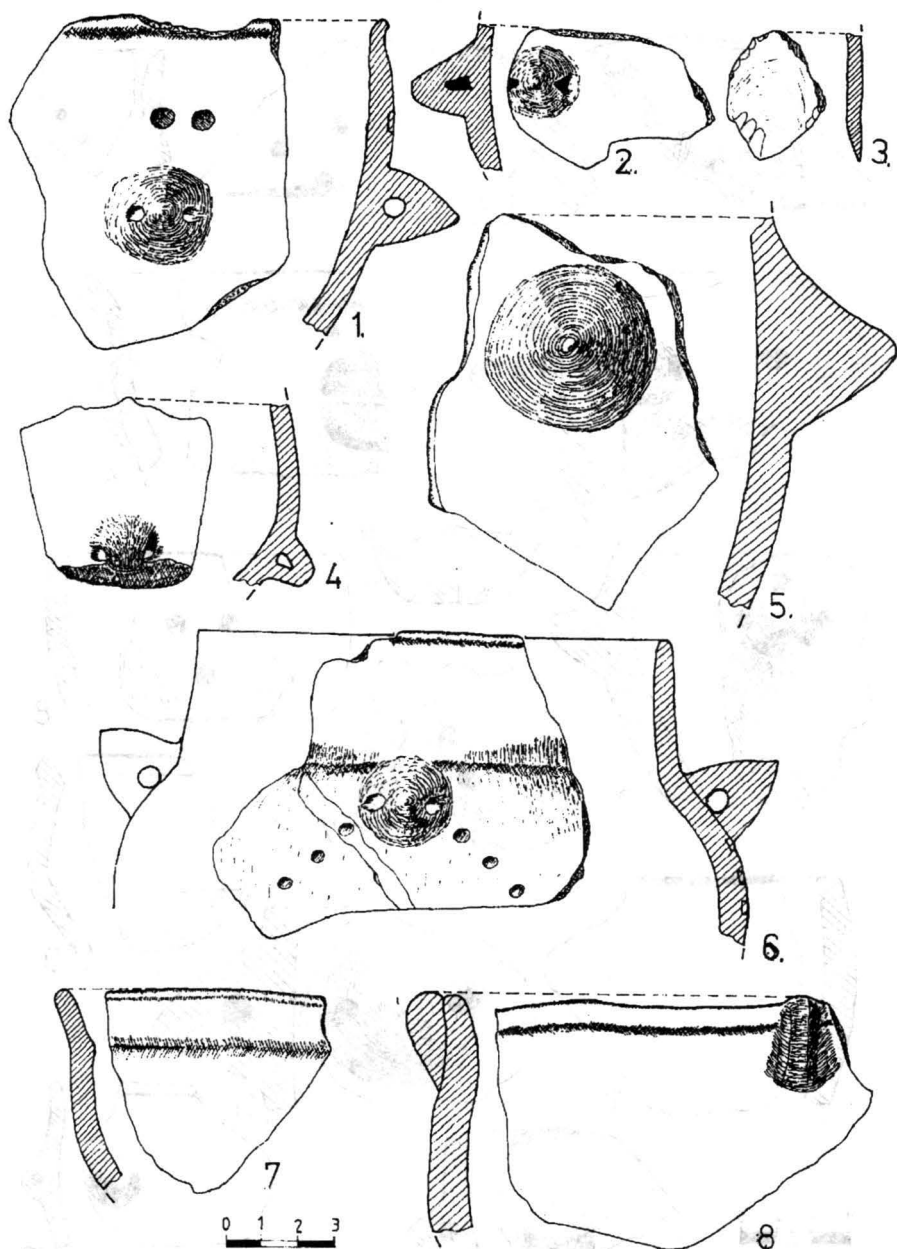
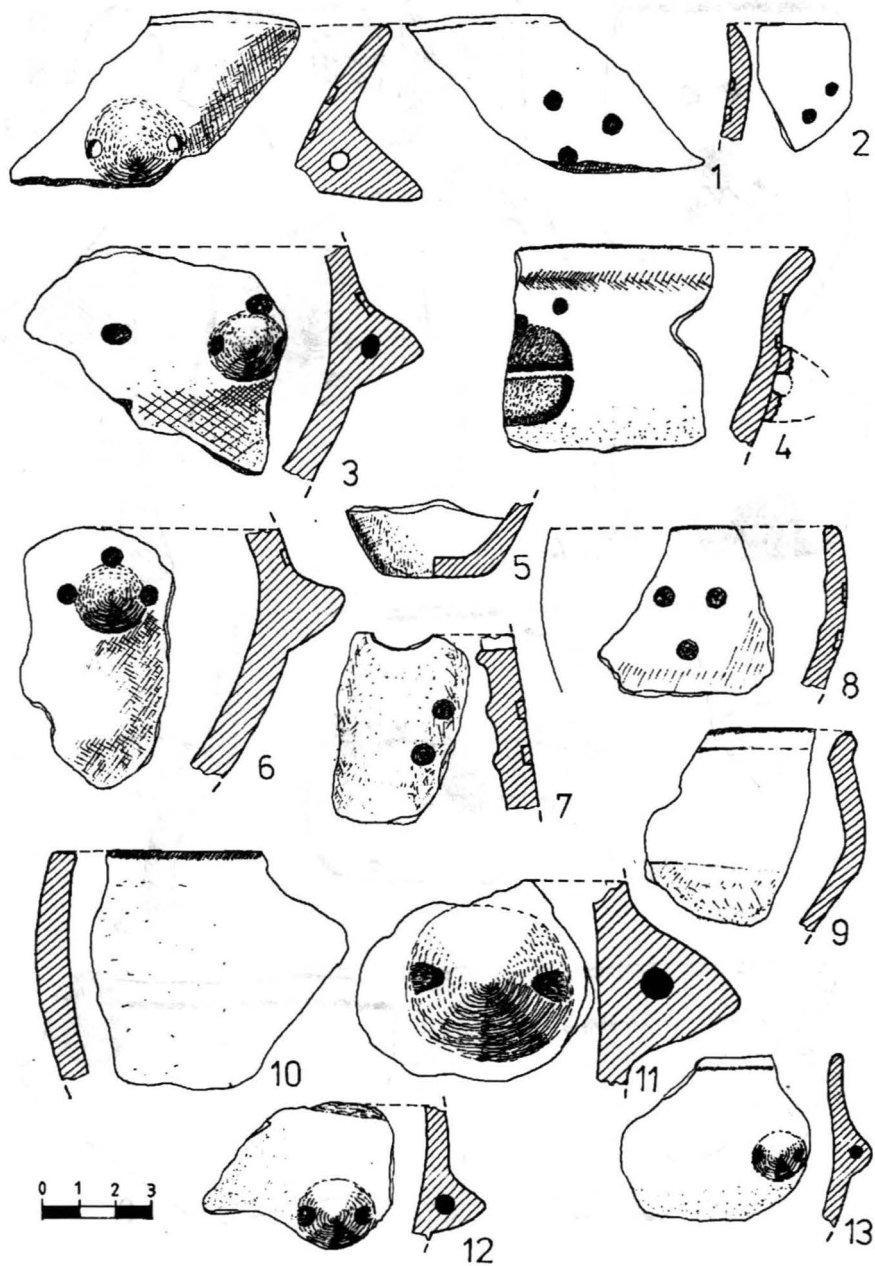

Figura 8

Figura 9

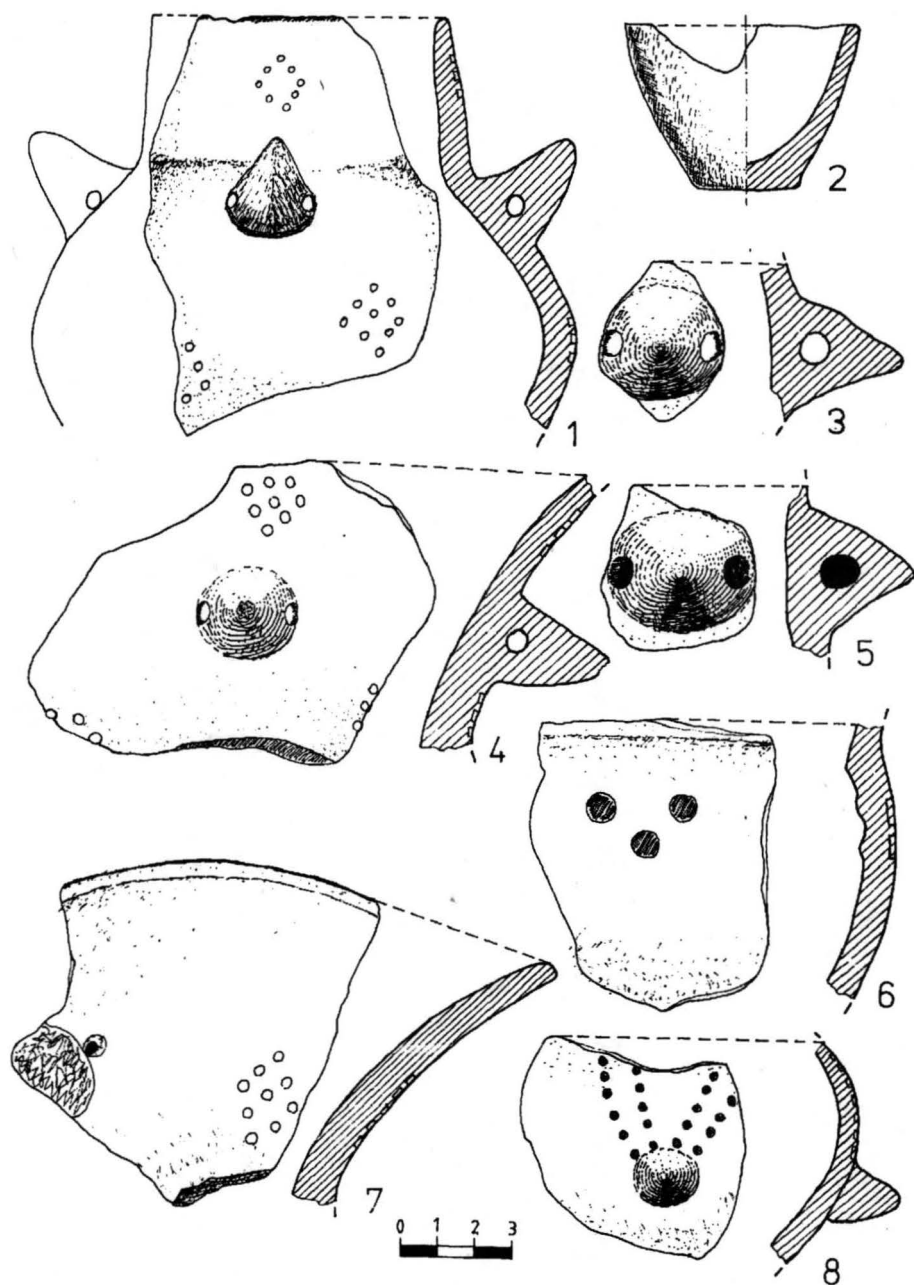

Figura 10